

bosanskim muslimanima i hrišćanima (Hacı Muyo Mehoviç'in Bosnalı müslüman ve hıristiyanlara mesajı; Sarajevo 1961). *Glasnik Arhiva Društva Arhivskih Radnika SR Bosne i Hercegovine* dergisinde yayımlanan makalenin ayrı basımıdır.

Yazılarını genellikle *Gajret*, *Novi Bchar*, *el-Hidaje*, *Front Slobode*, *Preporod*, *Glasnik VIS* gibi dergilerde yayımlayan Hociç'in Tuzla Müzesi'nin yayımladığı *Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne* adlı dört kitaplık dizide "Stari Turski Dokumenti iz Tuzle i Okoline" (Tuzla ve civarı hakkında eski Türk belgeleri), "Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije u sjeveroistočnu Bosnu između 1788-1862" (1788-1862 yılları arasında Sırbistan'dan Bosna'nın kuzeydoğusuna olan müslüman göçleri), "Vakufnama Tuzlanske dobrotvorke (vâkife) Tahire-hanume Tuzlić" (Tuzlalı Tâhire Hanım Tuzliç'in vakıfnâmesi), "Ućešće Bosne i Hercegovine na međunarodnoj izložbi u Filadelfiji 1876" (Bosna-Hersek'in 1876 Milletlerarası Filadelfiya Fuarı'na katılması) adlı yazıları bulunmaktadır (makaleleri için bk. Hadžić, *Glasnik VIS*, XLIII/6 [1980], s. 473-476; a.mlf., *Takvim*, s. 201-202).

Hociç'in Arap edebiyatı tarihiyle ilgili *Istorija Arapske Književnosti* ve Dante'nin *İlâhî Komedya'sı* ile Ebû'l-Alâ el-Maarri'nin *Risâletü'l-ğufrân* adlı eserinin karşılaştırıldığı *Kratka uporedba Dantevog djela "Božestvena Komedija" sa sličnim a dva i po stoljeća starijim arapskim djelom "Risâletü'l-ğufrân" od Ebu'l-Alau'l-Mearrija* adlı iki eseri henüz yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Ćeman, *Bibliografija Bošnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 372, 380; Kasim Hadžić, "Profesor Hadži Šaban Hodžić - Život i Djelo", *Glasnik VIS*, XLIII/6 (1980), s. 471-476; a.mlf., "Merhum Prof. Hadži Šaban Hodžić", *Takvim*, Sarajevo 1981, s. 199-202; Omer Nakićević, "Šaban Efendija Hodžić/15.03.1903-01.09.1980/profesor, pedagog i islamski pisac" (makale İSAM Dokümantasyon Servisi Şaban Hociç poşetindedir).

OMER NAKIĆEVIĆ – MUHAMMED ARUÇI

HOCIÇ, Vehbi (1913-1977)

Boşnak din âlimi ve yazar.

7 Ocak 1913'te Sancak bölgesinde Novi Pazar'a (Yenipazar) bağlı Donja Pešter'in Ćukota köyünde doğdu. İlk öğrenimini burada, lise öğrenimini Üsküp'te ta-

mamladı. Belgrad Hukuk Fakültesi'nde bir yıl okuduktan sonra ayrılarak Saraybosna'da Kadılık Yüksek Okulu'nda öğrenimini sürdürdü. II. Dünya Savaşı sırasında 1941 yılında Saraybosna ile Novi Pazar arasındaki yollar ulaşımına kapandığundan mezuniyet imtihanına giremedi; savaştan sonra kurulan yeni Yugoslavya'nın komünist yönetimi bu okulu kapatınca öğrenim hayatı sona ermiş oldu. II. Dünya Savaşı esnasında Novi Pazar'da şeriat mahkemesinde bilirkişi ve Sırbistan Diyanet İşleri sekreteri olarak çalıştı. Daha sonra Novi Pazar Belediyesi'nde, adliyede, Narodna Banka'da çeşitli görevlerde bulundu. 1 Şubat 1977'de Novi Pazar'da vefat etti.

Üsküp'te öğrenci iken *Doğru*, *İslamski Svijet* ve *İslamski Glas* adlı dergilerde makale ve tercüme yayımlayan Hociç yüksek öğrenimi sırasında *Gajret*, *Narodna Pravda*, *Glasnik IVZ*, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da *Takvim*, *Preporod* ve *Zemzem* gibi dergilerde makaleler yazdı (Fajjić, s. 92, 93). Vehbi Hociç, Novi Pazar'daki görevleri esnasında sürdürdüğü ilmî çalışmaların yanı sıra bölgedeki müslümanların problemleriyle yakından ilgilenmiş, din görevlilerine kurslar tertiplemiş, aynı yerde bir kütüphane kurarak (Muslimanska Biblioteka) bir süre yöneticiliğini yapmıştır.

Eserleri. 1. *Temelji Islama-Smisao i Svrha Propisa* (Sarajevo 1971). İslâm dininin esaslarına dair olan bu üç ciltlik eserin yalnız 1. cildi yayımlanmıştır. 2. *Mevlud* (Novi Pazar 1971). Hociç'in *Problem dobra i Zla-Sistem Moralne Filozofije* (Hayır-şer problemi – Ahlâk felsefesi sistemi), *Islam i Nauka – Kulturna Historija Islama* (İslâm ve ilim – İslâm kültür tarihi), *Islam-Religija za Sve i Svakoga* (İslâm-Herkes için ve herkese bir din) adlı eserleri ise henüz yayımlanmamıştır. Çeşitli tercümeleri de bulunan Hociç, İtalyan şarkiyatçısı Laura Veccia Vaglieri'nin *Apologia dell'Islamismo* (Roma 1925) adlı eserini Fransızca tercümesinden Boşnakça'ya çevirmiş, Muharrem Ömerdiç'in özel kitaplığında bulunan tercümenin bir bölümü *Nova Pravda* dergisinde yayımlanmıştır (sy. 36, Sarajevo 1940; sy. 37, 39, Sarajevo 1941). Hociç, Türkçe-Arapça-Fransızca ve Türkçe-Fransızca iki sözlüğü de Boşnakça'ya tercüme etmiştir. Bu iki tercüme ve yukarıdaki üç eser müellifin Novi Pazar'daki kütüphanesinde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kasim Hadžić, "Suradnja Vehbije Hodžića u Takvimu", *Takvim*, Sarajevo 1978, s. 202-203; a.mlf., "Naučni Rad Vehbi ef. Hodžića", *Zemzem*, IV/1-2, Sarajevo 1971, s. 17-18; a.mlf., "Životni Put i Djelo Vehbije Hodžića", *Glasnik VIS*, XL/2 (1977), s. 217-222; Zejnil Fajjić, "Hodžić Vehbija", *Bibliografija Glasnika Vrhovnog Islamskog Starješinstva u SFRJ od 1933. do 1982. Godine*, Sarajevo 1983, s. 92, 93; Mustafa Ćeman, *Bibliografija Bošnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 516, 573; Ahmed Fetić, "Sjećanje na Vehbi ef. Hodžića", *Zemzem*, X/8, Sarajevo 1977, s. 29; Jakub Memić, "Merhum Vehbi Efendija Hodžić", *Preporod*, VIII/5, Sarajevo 1977, s. 18; Mahmud Traljić, "Povodom Pola Godine od Smrti Vehbije Hodžića", a.e., VIII/18 (1977), s. 18.

MAHMUD TRALJIĆ

HODGSON, Marshall G. S. (1922-1968)

Amerikalı şarkiyatçı
ve dünya tarihçisi.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Indiana eyaletine bağlı Richmond kasabasında doğdu. Lisans öğrenimini ve doktorasını Chicago Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra aynı üniversitede öğretim görevlisi oldu (1951) ve ölümüne kadar bu görevde kaldı; ayrıca disiplinler arası lisans üstü eğitim programı ile Sosyal Düşünce Komitesi'nin başkanlığını yaptı.

Hodgson'ın ilk yayını, doktora tezin-den kitap haline getirdiği *The Order of Assassins: The Struggle of the Early Nizari Isma'ilis Against the Islamic World*'dür (The Hague 1955). Nizârî-İsmâîlî Şii'leri'nin fikirleri üzerine yapılmış ilk inceleme olma özelliğini taşıyan kitap, XI ve XII. yüzyılların kültür ortamı bağlamında Nizârî doktrininin dinî ve siyasî önemini belirlemeye çalışmaktadır. Ancak Hodgson'ın bir şarkiyatçı hüviyetiyle tanınmasını sağlayan ünlü eseri, İslâm medeniyeti tarihi hakkındaki üç ciltlik *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization*'dir (Chicago 1974; *İslâm'ın Serüveni: Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*, trc. İzzet Akyol – Senai Demirci v.dğr., I-III, İstanbul 1993). Dünya tarihi disiplinine katkısı bakımından önemli sayılabilecek bazı makaleleri de Edmund Burke III tarafından *Rethinking World History: Essays on Europe, Islam and World History* (Cambridge 1993) adlı kitapta bir araya getirilerek yeniden yayımlanmıştır; bu eserin önemli bir özelliği Hodgson'ın müsvetde halindeki *The Unity of World*

History adlı çalışmasından bazı kısımları da ihtiva etmesidir. Eserin İslâm'la ilgili ikinci bölümü Ahmet Kanlıdere tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Dünya Tarihinde İslâm*, İstanbul 1997). *International Journal of Middle East Studies*'te yayımlanan bir makalesi ("The Role of Islam in World History", I/1 [1970], s. 99-123), İslâm medeniyeti tarihine dünya tarihi çerçevesinde genel bir bakışı ihtiva eder. "Cultural Patterning in Islamdom and the Occident" başlıklı makalesinde ise (*The Venture of Islam*, II, 329-368) İslâm medeniyetiyle Batı Avrupa medeniyetini karşılaştırır.

Hodgson'un önemi, *The Venture of Islam*'da İslâmî çalışmalara yaptığı kavramsal ve metodolojik katkılarından gelmektedir. İslâm üzerine çalışan Batılı çağdaşları arasında Hodgson, İslâm tarihini başlangıçtan günümüze kadar peş peşe gelen müslüman nesillerin ahlâkî ve dinî diyalogu şeklinde ve dünya tarihinin bir parçası olarak değerlendirmesiyle temayüz etmiştir. Özellikle onun kardeşliği esas alan ve değişik dinî inançlara hoşgörülle bakmayı emreden Quakerizm'e mensup olması, İslâm tarihine tarafsız bir tutumla yaklaşmasına ve eserinde Avrupa merkezli "ilmî önkabul"e dayanan şarkiyatçı geleneği ahlâkî bir hassasiyetle tenkit etmesine yol açmıştır. Klasik şarkiyatçı yaklaşımın aksine İslâm medeniyetini sadece Ortadoğu havzasıyla sınırlandırmayıp dünya tarihi bağlamında ele alması ve İslâm'ın doğuşunu Arabistan şartlarında değil Batı Asya genelinde değerlendirmesi Hodgson'un en ilgi çekici tarafıdır. Kendisinin tarih disiplinine yaptığı önemli katkılardan biri, "modern" olarak adlandırdığı 1500'den sonraki tarihi tekrar değerlendirmesi ve Avrupa'yı bu şemada yeniden ele almasıdır. Hodgson, bir İslâm tarihçisi olarak yaşadığı dönemde geçerli modernizasyon

teorisinin temel özelliklerinden biri olan istisnacılığı (exceptionalism) bir yana bırakarak moderniteye değişik bir yorum getirmiştir. Bazı tarihçilerce Batılılaşma ile karıştırılan moderniteye Hodgson global bir süreç olarak bakar. Batı'nın ziraî medeniyetin kısıtlamalarından ilk kurtulan toplum olduğunu kabul etmekle birlikte bu gelişmenin dünya tarihi bağlamında ele alınmasında ısrar eder. Ona göre Avrupa, Asya ve Afrika'nın şehirleşmiş toplumlarının ziraî şartlarında elbet bir gün radikal bir kırılma olabileceği ve bunun da gezegenin herhangi bir coğrafyasında vuku bulabileceği göz önüne alınmalıdır. Bu hadise Batı'da olmasaydı Çin'de veya İslâm dünyasında da cereyan edebilirdi. Eğer Çin göçebelere istilâ edilmeseydi daha önceden başlamış olduğu endüstriyel devrimi gerçekleştirebilirdi. Aynı şekilde modernite ilk önce İslâm ülkelerinde gerçekleşseydi modern toplumun eşitlikçi ve çoğulcu eğilimleri daha güçlü olurdu.

Eski Yunan'dan itibaren Rönesans'a ve modern zamanlara kadar gelen Batı yükseliş eğiliminin aslında bir yanılgı olduğunu öne süren Hodgson'a göre Batı Avrupa tarihi dünya tarihi içerisinde Asya tarihinden çok daha önemli bir yere sahip değildir. Ayrıca Rönesans'ı modernitenin bir başlangıcı saymak da yanlıştır. Hatta denilebilir ki bu gelişme Avrupa'yı diğer medeniyetlerin kültürel seviyesine ancak getirebilmiştir. Barutlu silâhlar, pusula, onluk rakam sistemi ve üniversite Batı'nın dışarıdan alıp geliştirdiği yeniliklere örnek teşkil etmektedir. Nasıl Avrupa tarihi, sanayi devrimi ilk önce İngiltere'de meydana geldiği için sadece İngiltere tarihine indirgenemezse aynı şekilde sanayileşme Avrupa'dan yayıldığı için dünya tarihi de Batı tarihine indirgenemez. Hodgson'a göre modernite, barutlu silâhların icadıyla birlikte XVI. yüzyıldan itibaren teknik ihtisaslaşmanın toplumlar arasında yayılması ile yakından ilgilidir.

Hodgson, İslâm tarihini modern öncesi ve modern çağlar halinde sınıflandıran standart kronoloji yerine Nil ile Amuderya arasındaki bölgede cereyan eden önemli ilmî, siyasi, içtimai ve kültürel gelişmelere dayandırarak şu dönemlere ayırmıştır: Son Sâsânîler ve ilk halifelik dönemleri (yeni bir sosyal düzen olarak İslâm'ın doğuşu ve yayılışı [485-692]), klasik yüksek halifelik medeniyeti dönemi (692-945), erken orta İslâmî dönem (mil-

letlerarası bir medeniyetin kuruluşu [945-1258]), geç orta İslâmî dönem (kriz ve yenilenme, Moğol hâkimiyeti ve nüfuz çağı [1259-1503]), barut imparatorlukları dönemi (ikinci filizlenme [1503-1789]), modern teknik çağ ve İslâm (sanayi devrimi ve Fransız İhtilâli sonrası [1789-]). Hodgson'un dikkat çekici özelliklerinden biri de tarih boyunca İslâm medeniyetini açıklarken orta dönemlere (945-1258 ve 1258-1500) büyük önem atfetmedeki ısrarcılığıdır. Ona göre erken orta İslâmî dönem, çeşitli adem-i merkezietçi milletleri ihtiva eden kozmopolit bir toplumun oluştuğu ve birçok tarihçinin düşündüğünün aksine çöküşü simgelemeyen, kültürel gelişmenin yoğun biçimde yaşandığı bir dönemdir. Bu devirde Arapça'nın yanı sıra Farsça ve Türkçe İslâm kültürünün önemli dilleri olarak kendilerini kabul ettirmişler, öte yandan tasavvuf da zengin ve yeni bir dinî-içtimai görüşün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Geç orta İslâmî dönem ise (Moğol istilâsından 1500'e kadar) kültür bakımından yeniden doğuş ve yayılma dönemidir. Bu dönemin sonunda ortaya İslâm medeniyetine yeni bir şekil veren Ön Asya'da Osmanlı, İran'da Safevî ve Hindistan'da Bâbü imparatorluklarınca temsil edilen güçlü kültürel-siyasi sentezler çıkmıştır. Adı geçen imparatorlukların etkin olduğu 1500-1789 yılları arası beşinci dönemi teşkil etmekte ve bu dönemde İslâm medeniyetinin Fas'tan Endonezya'ya kadar yayıldığı görülmektedir. Hodgson, bu üç imparatorluk arasındaki benzerliklere dikkat çeken ve onları temel özellikleri açısından modern olarak değerlendiren ilk tarihçilerdendir. Hodgson'un getirdiği önemli yeniliklerden biri de modernliği Batı'nın yükselişinin ve Avrupa emperyalizminin bir tezahürü olarak görmeyip dünyadaki gelişmeler çerçevesinde meydana gelen bir olgu niteliğiyle değerlendirmesidir. Bu konuda modernizasyon teorisinin Batılı-Batılı olmayan sınıflandırmasını reddetmekte ve modernliğe giden birçok yolun bulunduğunu söyleyerek günümüze intikal eden ahlâk mirasının devam etmesinde İslâm medeniyetinin de çok önemli bir rol oynadığını savunmaktadır.

İslâm'ı hem bir din hem de bir dünya medeniyeti olarak ele alan Hodgson, doğrudan doğruya İslâmîyet'ten bahsettiği konularda "İslâm" ve "İslâmî" (Islamic) kavramlarını, bir dünya medeniyeti olarak İslâmîyet'ten söz ederken de "İslâmîleşmiş" kavramını kullanmaktadır.

Marshall G. S.
Hodgson

Ona göre İslâm medeniyeti, başka medeniyetlerin birikimlerini değerlendirip özümlediği için İslâmîleşmiş bir medeniyettir. "İslâm âlemi" (Islamdom) kavramı da tarihî olarak farklı kültürel gelenekleri paylaşmış toplumların sosyal bütünlüğünü ifade etmektedir. Hodgson'ın özellikle *The Venture of Islam* adlı eserinde başvurduğu İslâmî / İslâmîleşmiş ayrımı, bir din ve medeniyet olarak İslâmîyet'e nasıl baktığıyla ilgili belirleyici fikirlerden birini teşkil eder (bu ayrımın bir eleştirisi için bk. Fazlurrahman, s. 51-64).

BİBLİYOGRAFYA :

M. G. S. Hodgson, *Rethinking World History: Essays on Europe, Islam and World History* (ed. Edmund Burke, III), Cambridge 1993, s. IX-XXI, 301-328; Fazlurrahman, "Sources of Dynamism in Islam", *Islam: A Way of Life and a Movement* (ed. M. Tariq Quraishi), Indianapolis 1964, s. 51-64; A. Hourani, *Islam in European Thought*, Cambridge 1991, s. 74-89; a.m.f., "The Venture of Islam", *JNES*, XXXVII/1 (1978), s. 53-62; Clifford Geertz, "Mysteries of Islam", *The New York Review of Books*, XXII/20, New York 1975, s. 18-26; Renate Jacobi, "Marshall G. S. Hodgson. The Venture of Islam", *Bibliotheca Orientalis*, XXXIV/3-4, Leiden 1977, s. 225-228; Edmund Burke, III, "Islamic History as World History: Marshall Hodgson, The Venture of Islam", *IJMES*, X/2 (1979), s. 241-264; a.m.f., "Marshall G. S. Hodgson and the Hemispheric Interregional Approach to World History", *Journal of World History*, VI/1, Honolulu 1995, s. 237-250.

EDMUND BURKE, III

HOENERBACH, Wilhelm

(1911-1991)

Alman şarkiyatçısı.

21 Mart 1911'de Köln'de doğdu. Köln ve Bonn üniversitelerinde İslâm araştırmaları, Romanistik (Latin dilleri) ve İngiliz filolojisi tahsil etti. Bonn Üniversitesi'nde İdrîsî'nin *Nüzhetu'l-müştaşâk*'ı üzerine doktorasını verdikten (1936) sonra Breslau Üniversitesi'nde Otto Spies'in asistanı oldu ve burada Ebû Muhammed el-Abderî'nin *er-Rihletü'l-Mağribiyye*'si hakkında hazırladığı tezle doçent oldu (1939). II. Dünya Savaşı'ndan sonra Breslau tekrar Polonya'ya geçtiği için Bonn'a gitti ve burada önce doçent, arkasından da profesör sıfatıyla çeşitli görevler üstlendi. 1959 yılında misafir profesör olarak Los Angeles'e davet edildi; ülkesine döndüğünde Kiel Üniversitesi'nin İslâm Araştırmaları Kürsüsü başkanlığını üstlendi (1962). 1970'te hocası Otto Spies'in yerine Das Orientalische Seminar ile Das Se-

minar für Orientalische Sprachen'in direktörlüğüne getirildi. 1976'da emekli olduysa da ilmî faaliyetlerini sürdürdü. 10 Mayıs 1991 tarihinde Bonn yakınlarındaki Troisdorf'ta öldü.

Hoenerbach özellikle Endülüs İslâm dünyasına büyük ilgi duydu. Granada ve Barselona üniversitelerindeki ilmî çalışmalarına katıldı; 1980 yılından itibaren de *Andalucia Islámica* (Granada) adlı derginin yayıncıları arasında yer aldı. 1964'te Barselona'daki Académia de Buénas Letras'ın muhabir üyesi olan Hoenerbach'a 1982 yılında Barselona Üniversitesi'nden fahri doktorluk pâyesi verildi. İspanya'ya karşı duyduğu alâka onu Orta Amerika ülkeleriyle de ilgilenmeye sevketti; buralara çeşitli seyahatlerde bulunarak araştırmalar yaptı ve konferanslar verdi.

Eserleri. 1. *Deutschland und seine Nachbarländer nach der grossen Geographie des Idrisi (t. 1162)* (Stuttgart 1937-1938). İdrîsî'nin *Nüzhetu'l-müştaşâk* adlı coğrafya kitabına göre Almanya ve komşuları konusunu ele alan doktora çalışmasıdır. 2. *Das nordafrikanische Itinerar des 'Abdari vom Jahre 688/1289* (Leipzig 1940; Lichtenstein 1966). Abderî'nin *er-Rihletü'l-Mağribiyye*'si üzerine hazırladığı doçentlik tezidir. 3. *Cervantes und der Orient. Algier zur Türkenzeit* (Walldorf-Hessen 1953). İspanyol tarihçisi Fray Diego de Haedo'nun *Topografia e historia de Argel* adlı kitabından da faydalanarak 1575-1580 yılları arasında Cezayir'de hapis yatan Cervantes'in hatıraları ile aynı dönemde yazılmış diğer eserler arasında yaptığı bir karşılaştırmadır. 4. *Die vulgärrabische Poetik al-Kitāb al-Āṭil al-hālī wal-murāḥḥas al-gālī des Şafiyüddin Ḥillī* (Wiesbaden 1956). Safiyüddin el-Hillî'nin *el-Āṭilü'l-hālī* adlı risâlesinin tahkikli neşri ve Almanca tercümesidir. 5. *Ibn at-Ṭayyib, Fiqh an-Naşrāniya. "Das*

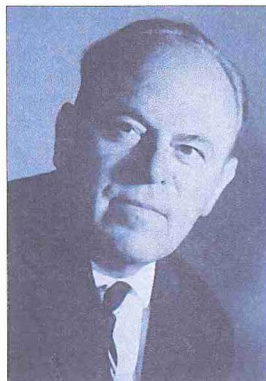
Recht der Christenheit" (Otto Spies ile birlikte Louvain 1956-1957). Ebû'l-Ferec İbnü't-Tayyib'in *Fıkhü'n-Naşrāniyye* adlı eserinin Almanca tercümesiyle birlikte tahkikli neşridir. 6. *Islamische Geschichte Spaniens. Übersetzung der 'Amāl al-ā'lam und ergänzender Texte* (Zürich-Stuttgart 1970). Gırnatalı şair ve devlet adamı Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in *'Amālü'l-ā'lam* adlı eserinin tamamlayıcı metinlerle birlikte yapılmış neşri ve tercümesidir. 7. *Dichterische Vergleiche der Andalus-Araber* (Bonn 1973). Endülüs Arap şiirine dair bir eserdir. 8. *Spanisch-islamische Urkunden aus der Zeit der Nasriden und Moriscos* (Bonn 1965). Nasrîler'in ve Gırnata'nın düşmesinden sonra İspanya'da kalan Araplar'la (Moriskolar) ilgili belgeler üzerine yapılmış bir çalışmadır. 9. *Agrarische Vorstellungen in Nordafrika. Protokolle* (Stuttgart 1984). Kuzey Afrika'daki ziraî çalışmalar hakkındadır.

En önemli makalelerinden bazıları da şunlardır: 1. "Was Bleibt uns vom Arabischen Granada?" (*WI*, XXIII-XXIV [1984], s. 388-423). Granada'daki turizm açısından önem taşıyan Elhamra Sarayı dışında kalan İslâmî yapıların kasıtlı bir ihmal sonucunda nasıl ortadan kaldırıldığını ve halen mevcut eserlerin kötü durumunu anlatan bir çalışmadır. 2. "Der deutsche Humanist Hieronymus Münzer im eroberten Granada" (*a.g.e.*, XXVII [1987], s. 45-69). Hieronymus Münzer adlı bir Alman'ın İspanyollar'ın eline yeni geçmiş olan Granada şehrine Ekim 1494'te yaptığı seyahati ele almakta ve özellikle Münzer'in şehrin müslüman kesimiyle ilgili tesbitlerini incelemektedir.

Bunların yanı sıra müellifin Kuzey Afrika ve Endülüs'te ziraat, ticaret, Abbâsîler zamanında askeriye gibi konuları işlediği ve *Oriens, Der Islam, Die Welt des Islams, Andalusia Islámica* gibi çeşitli dergilerde yayımladığı birçok makalesi mevcut olup bütün eserlerinin sayısı yetmiş civarındadır (*Bibliographie*, XIV, 480-482; Schützinger, XXX/1 [1992], s. 1-5).

BİBLİYOGRAFYA :

Convegno di Scienze Morali Storiche e Filologiche 27 Maggio-1° Giugno 1956, Roma 1957, s. 483; Necîb el-Akîkî, *el-Müştaşâk*, Kahire 1980, II, 453-454; M. Cuhâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabîyye ve'l-İslâmiyye fi Ārûbâ*, Beyrut 1982, s. 223; *Bibliographie der deutschsprachigen arabistik und Islamkunde* (haz. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XIV, 480-482; H. Schützinger, "Wilhelm Hoenerbach zum Gedenken", *WI*, XXXI/1 (1992), s. 1-5.

Wilhelm
Hoenerbach

HİDAYET YAVUZ NUHOĞLU